

Skupinová dynamika v školskej triede

PhDr. Štefan Matula

I. Podnety sociálnej psychológie pre skvalitnenie výchovnej práce učiteľov

Niet pochýb o tom, že čím viac vedomostí učiteľ z rôznych oblastí psychológie má, tým lepšie dokáže porozumieť príčinám správania svojich žiakov a zvýšiť tak efektívnosť svojich výchovných intervencií. Dvojnásobne to platí o jeho praktických sociálno-psychologických zručnostiach, ktorými sa zaoberá sociálna psychológia. Dieťa v školskej triede totiž zo sociálnopsychologického hľadiska nefunguje, a ani nemôže fungovať nezávisle od sociálneho správania svojich spolužiakov. Na druhej strane ani správanie žiakov v kolektíve triedy nemôže byť chápané mimo konkrétneho sociálneho kontextu, ktorý sa v každej triede vyvíja a formuje od prvého do posledného momentu jej oficiálnej úradnej existencie.

Za vznik sociálnej psychológie sa považuje rok 1891, pričom jej rýchly rozvoj nastáva už začiatkom 20. storočia. Sociálna psychológia sa zaoberá vplyvom sociálnych faktorov na psychiku človeka v sociálnych situáciách. Doménou sociálnej psychológie sú sociálne interakcie, postoje, role, správanie a dynamika sociálnych skupín – sociálna dynamika (Hartl, Hartlová, 2000).

Väčšiu pozornosť, najmä v dnešných neustále stúpajúcich nárokoch na psychickú a osobnostnú rovnováhu a integritu pedagógov, by si však tak v pregraduálnej ako i postgraduálnej fáze ich prípravy zaslúžili aj poznatky experimentálnej sociálnej psychológie, ktorá sociálne správanie človeka skúma a modeluje v experimentálnych podmienkach. Experimentálne získavané poznatky o sociálno-psychologických zákonitostiach správania človeka je potom možné využívať pri vytváraní praktických sociálno-psychologických metód na zlepšenie úrovne jeho sociálneho správania.

Na ilustráciu uvádzame niekoľko príkladov sociálno-psychologických experimentov. Vybrali sme tie, ktoré môžu mať blízky vzťah k práci učiteľa so školskou triedou.

Prvý experiment je z oblasti skúmania efektov sociálneho učenia, druhý a tretí z oblasti skúmania fenoménu „nálepkovania“.

I. experiment

Haney, Banks a Zimbardo (1973) experimentálne skúmali dôležitosť sociálneho učenia.

Požiadali študentov o účasť v experimente, v ktorom im boli náhodne pridelené rozdielne role: niektorí mali hrať väzňov a ostatní dozorcov. Nikto študentom nepovedal, ako majú svoje role zahrať, takže spôsob podania závisel len na nich. Experiment sa uskutočnil čo najrealistickejšie, bádatelia mali dokonca k dispozícii falošnú väznicu. Autori predpokladali, že experiment potrvá dva týždne.

Študenti, ktorí hrali väzňov, veľmi rýchlo podliehali apatii a porazenectvu, zatiaľ čo študenti v roli dozorcov začali byť agresívni a vyhľadávali konflikty. Nepoužívali síce fyzické tresty, ale prišli na mnoho spôsobov, ako väzňov ponižovať. Napríklad ich nechávali stáť v radoch a stále dokola opakovať svoje čísla. Jeden väzeň sa vzbúril a odmietal spolupracovať. Bol teda za trest zatvorený do tesnej komôrky. Ostatní väzni dostali možnosť vyslobodiť ho, pokiaľ by sa symbolicky obetovali (vzdali sa prikrývky). Oni ale takú obeť odmietli, nazvali búriaceho sa študenta „rebelantom“ a nechceli s ním nič mať.

Experimentátori museli pokus po šiestich dňoch ukončiť, pretože prísnosť a psychologická krutosť dozorcov sa vystupňovali do tej miery, že nebolo možné vo výskume pokračovať. Príčinou správania dozorcov neboli ich osobnostné rysy, ale situácia, v ktorej sa ocitli, a rola, ktorú hrali. Mnohí z nich boli v bežnom živote veľmi slušní ľudia a ich správanie ich samých šokovalo. Predtým by nikdy neuverili, že by boli niečoho takého schopní. Ich poňatie roly dozorca (prebraté väčšinou z televízie a filmov) však bolo také, že v skutočnosti prejavovali ďaleko viac krutosti než naozajstní väzeňskí dozorcovia – tí by riskovali vzburu, keby so svojimi väzňami zaobchádzali tak zle.

Táto štúdia nám jasne ukazuje ako môžu latentné vedomosti o iných sociálnych rolách vystúpiť na povrch, keď ich potrebujeme. Ilustruje aký význam má znalosť rôznych rolí v spoločenskom správaní ľudí. Tiež naznačuje niečo o tom ako sa v našej spoločnosti zobrazuje moc a dominancia. Príkladom je predstava, že tento typ autority sa automaticky spája s brutalitou.

II. experiment

Rosenthal a Fode (1963) zisťovali ako môžu presvedčenia a predstavy experimentátora (t.j. osoby, ktorá uskutočňuje experiment) v psychologickom výskume ovplyvniť správanie respondentov – aj keď sú nimi len zvieratá.

Ich „experimentátorov“ predstavovali študenti psychológie, ktorým bolo povedané, že majú uskutočniť pokus, ktorý sa bude týkať učenia kryš v bludisku. Krysy sa mali naučiť cestu bludiskom, a v prípade, že úlohu splnili úspešne, boli odmenené potravou. Rola experimentátora spočívala v tom, že mal „naučiť“ krysu prejsť bludiskom.

Študenti sa dozvedeli, že krysy, s ktorými majú pracovať, pochádzajú z dvoch rôznych populácií. Jedna skupina kryš pochádza zo „šikovnej“ populácie, a mala by sa teda učiť rýchlejšie. Ďalej im bolo povedané, že týchto kryš nie je dosť, a preto niektorí študenti budú pracovať s „hlúpymi“ krysami. V skutočnosti však Rosenthal a Fode starostlivo krysy rozdelili tak, aby boli obidve skupiny kryš vyrovnané.

Keď bol výkon kryš testovaný o niekoľko dní neskôr, splnilo sa očakávanie študentov. Krysy, ktoré študenti považovali za šikovné, sa naučili prejsť bludiskom oveľa rýchlejšie, než tie ostatné. Nebolo to rozhodne vďaka nejakým tajuplným vplyvom, ale preto, že študenti, ktorí verili, že sa ich krysy budú učiť rýchlejšie, tomuto očakávaniu prispôbili aj svoje správanie. „Povzbudzovali“ svoje krysy, dávali im viac príležitostí k nácviku, viac sa ich dotýkali, a tak si krysy viac zvykli na ľudí a na situáciu. Niektorí dokonca svojim krysám dali meno. Študenti, ktorí si o svojich krysách mysleli, že sú hlúpe, im venovali menej pozornosti.

Rosenthal konštatuje, že tvrdenie, že krysy sú „šikovné“ alebo „hlúpe“ sa naplnilo jednoducho preto, že ho niekto vyslovil. Naplnilo sa napriek tomu, že nebolo na začiatku experimentu pravdivé. Jednoduchým predpovedaním toho, čo sa stane, experimentátori nevedomky spôsobili, že výsledky zodpovedali ich očakávaniu.

III. experiment

Rosenthal a Jacobsen (1968) pokračovali v štúdiu tohto javu na jednej veľkej americkej škole.

Zaranžovali situáciu tak, aby učitelia „náhodou“ začuli, ako bádatelia menujú niekoľko detí, ktoré si budú v budúcom roku viesť neobyčajne dobre. Deti boli náhodne vybrané z priemerných žiakov. Keď sa bádatelia za rok do školy vrátili zistili, že menované deti si zlepšili prospech a teraz patria medzi najlepších žiakov – len vďaka očakávaniam učiteľov.

Tento výskum viedol k mnohým ďalším typom výskumov. Teória nálepkovania (*labelling theory*) sa týka sociálnych procesov, ktoré sú dôsledkom toho, že nejaké dieťa (alebo dospelý) je označené napríklad za hlúpe (trebárs kvôli spôsobu reči alebo kvôli etnickému pôvodu) a tiež vplyvu tejto „nálepky“ na správanie učiteľov a iných ľudí k takto označenému dieťaťu. Nálepka sa stáva skutočnosťou, pretože okolie sa správa tak, akoby bola pravdivá.

II. Čo je sociálna skupina

Sociálnou skupinou - zjednodušene povedané - je každé zoskupenie ľudí, u ktorých sa vytvára vedomie spolupatričnosti. Takto chápané skupiny bývajú zvyčajne prepojené vzájomnými väzbami, majú niektoré spoločné ciele, uznávajú spoločné normy správania, navzájom na seba pôsobia a v istom ohľade sú od seba závislí.

Od narodenia je každý z nás členom viacerých sociálnych skupín. Sociálne skupiny tvoria dôležitú súčasť nášho života a významne ovplyvňujú vývin našej osobnosti. Človek je vo svojej podstate tvorom sociálnym a k svojmu životu potrebuje nielen jednotlivcov, ale aj skupiny.

Takouto sociálnou skupinou sa stáva pre každého žiaka školská trieda, do ktorej je každoročne 1. septembra zaradený.

S rôznymi sociálnymi skupinami sa však človek identifikuje počas celého svojho života. Skupinová príslušnosť sa odráža v jeho vzťahoch k ľuďom, v jeho úvahách, v myslení, postojoch, hodnotách aj keď si to niekedy ani neuvedomuje.

Hoci sociálne skupiny tvoria v jednotlivých štádiách psychosociálneho vývinu človeka veľmi dôležitú úlohu, predsa len asi najdôležitejšiu zohrávajú v období získavania jeho vlastnej identity v puberte a najmä adolescencii. Sociálne skupiny vrstovníkov dospievajúcemu jedincovi v tomto procese veľmi významne pomáhajú.

III. Vývin psychosociálnej identity mladého človeka

V súvislosti so získavaním vlastnej identity považujeme za užitočné pripomenúť niekoľko myšlienok z koncepcie Erika Eriksona podľa ktorého sa naše Ja (ego) vyvíja ako odpoveď na *vnútorné sily* a *sociálne prostredie*. Eriksonova psychosociálna teória vývinu načrtáva *osemštádiový životný cyklus*, pričom v každom štádiu musí pozitívna kvalita Ega prevážiť negatívnu kvalitu, aby mohlo človek efektívne fungovať tak v práci ako v súkromí. Každá nová kvalita Ega sa rozvíja v odlišnom štádiu, ale v „základnom pláne“ je prítomná už pri narodení. Identita, spomínaná vyššie, sa formuje v piatom štádiu psychosociálneho vývinu človeka, spravidla v období od 12. do 20. roku života.

V piatom štádiu psychosociálneho vývinu teda podľa Eriksona končí s príchodom puberty vlastné detstvo a začína mladosť. Mladí ľudia v tomto veku často spochybňujú akúkoľvek nemnosť a akékoľvek kontinuitu, na ktorú sa predtým spoliehali. Deje sa tak v dôsledku rýchlosti fyzického rastu a v dôsledku nového faktora – pohlavnej zrelosti. Ich cieľom v tomto štádiu býva hľadania a dosiahnutie určitého pocitu kontinuity a stability.

Stáva sa veľmi často, že v tomto období mladých ľudí vyvedie z rovnováhy neschopnosť „usadiť sa“ v profesiovej identite. V snahe dosiahnuť a udržať svoju integritu sa niekedy nadmerne identifikujú s členmi rôznych párt a skupín, a to až do tej miery, že úplne strácajú svoju identitu. Začína štádium „zamilovávaní sa“, ktoré zďaleka nie je len, či dokonca prevažne, záležitosťou sexuálnou – s výnimkou prípadov, kde to vyžadujú zvyklosti. Láska v tomto vývinovom štádiu je do značnej miery pokusom definovať a nadobúdať vlastnú identitu „premietaním“ obrazu seba do inej osoby.

Mladí ľudia v tomto období sa tiež môžu vyznačovať výraznou klanovou súdržnosťou až krutosťou, ktorá sa prejavuje vytesňovaním všetkých, ktorí sú „iní“, či už farbou pleti, či kultúrnym zázemím, vkusom alebo nadaním. Takúto neznášanlivosť je potrebné chápať (čo

ale neznamená tolerovať ju alebo sa jej zúčastniť) ako ich obranu proti pocitom sociálnej nezaradenosti.

Mladí ľudia v tomto štádiu si totiž nielen navzájom prechodne pomáhajú zvládať veľkú časť svojho nepokoja vytváraním rôznych párt a stereotypizovaním seba samých, svojich ideálov a svojich nepriateľov. S istou perverzitou navzájom testujú svoje schopnosti sľúbiť a dodržať vernosť. Ich pripravenosť k takým skúškam tiež vysvetľuje príťažlivosť jednoduchých a krutých totalitných doktrín pre mladých ľudí z krajín, ktoré stratili alebo strácajú svoje skupinové identity.

Adolescenti chcú zaujať svoje miesto v spoločnosti či už vo viac-menej konvenčných rolách, alebo aj v rolách, ktoré predstavujú výzvu pre zaužívané spôsoby správania sa dospelých v spoločnosti. Je to tiež obdobie, v ktorom si vytvárajú plány.

Je to však aj obdobie radikálnych zmien, ktoré dovtedy nepoznali. Genitálna puberta zaplavuje telo a predstavivosť všetkými možnými impulzmi. Objavuje sa intimita s druhým pohlavím. Bezprostredná budúcnosť konfrontuje mladých ľudí v tomto štádiu s príliš veľkým množstvom možností a rozhodnutí. Medzi týmito rozhodnutiami je najťažší výber povolania. Mladý človek musí v relatívne krátkom období urobiť rozhodnutie, ktoré má pre jeho život v dospelosti dlhodobé dôsledky.

Nie je preto ničím výnimočným keď adolescenti prežívajú pocity ohrozenia svojej identity. Chceli by urobiť dôležité rozhodnutia, ale zároveň sa necítia byť na ne dostatočne pripravení. Chcú sa zúčastňovať na živote spoločnosti, ale súčasne sa boja, že spravlia chybu alebo sa dopustia omylu. Sú sebavedomí, ale často sú aj v rozpakoch, takže ich správanie býva rozporuplné. V jednom chvíli sa stiahnu zo strachu z odmietnutia a rozčarovania, v nasledujúcej chvíli sú však odhodlaní otvoriť sa intímnemu vzťahu.

Rodičia, ako aj iní ľudia z okolia adolescenta vnímajú často rušivo vznik tzv. negatívnej identity adolescenta – je to jeho pocit, že je potenciálne zlý a nehodnotný. Obvykle mladý človek zvláda negatívnu identitu prostredníctvom projekcie do druhých: „oni sú tí zlí, nie ja“. Adolescenti sa tiež príliš často identifikujú s hrdinami – takými, akými sú rockové hviezdy – alebo členmi rôznych špecifických skupín (klík), ktorí im prepožičajú určitý druh kolektívnej identity, a v ktorých stereotypizujú sami seba, svoje ideály a svojich nepriateľov. Takéto správanie často reprezentuje ich snahu pochopiť seba samých a formulovať si svoje hodnoty.

V procese skúmania rôznych názorov prežívajú adolescenti potrebu prináležať k určitému typu ľudí. Testujú typ skupiny, ktorej časťou by chceli byť.

Prostredníctvom identifikácií a svojich skupín adolescenti testujú svoju kapacitu lojality, čo predstavuje schopnosť „uniesť lojalitu ako slobodný záväzok“, čo Erikson nazýva vernosťou. Na to, aby bol človek verný svojim hodnotám, potrebuje mať rozvinutý silný pocit identity. Súčasne vernosť podporuje pretrvávajúci pocit identity: čím viac je človek verný svojim hodnotám - bez ohľadu na iné vplyvy - tým je istejšie, že si dokáže vytvoriť vlastnú identitu.

Niektorí mladí ľudia tejto vekovej skupiny nie sú schopní vyriešiť krízu identity hneď a potrebujú obdobie odkladu. Toto obdobie nazval Erikson „psychosociálnym moratóriom“, čím myslí obdobie, v ktorom sú odložené záväzky dospelosti. Veľmi zaujímavým problémom je forma psychosociálneho moratória v rôznych kultúrach a v rôznom čase. V našej súčasnej kultúre sa sem často zahrnujú obdobia „vypadnutia“ (napr. cestovania), keď sa mladí ľudia pripravujú na rozhodnutia, ktoré musia urobiť vo vzťahu k ich budúcim dospelým rolám.

L. Lencz v tejto súvislosti upozorňuje na to, že identita sa nedá dosiahnuť bez tvorivej krízy, ktorá určuje predovšetkým pubertu, ale vplýva aj na ďalšie fázy života. Dospievajúci poznáva svoju nezameniteľnú identitu, svoju vnútornú jednotu, nakoľko sa vyrovnáva s čiastočnými identifikáciami, ktoré už predtým v detstve prijal. Veľa záleží na tom, či si dospievajúceho jeho okolie váži ako osobu, alebo ho len využíva pre svoje ciele. Ak dosiahne identitu v pozitívnom zmysle, ťažisko sa presunie zo zdôrazňovania seba a svojej sebarealizácie na interakciu s druhými a na aktívnu účasť na spoločných cieľoch.

Nebezpečnou a nežiadúcou poruchou identity je jej hľadanie v proteste proti všetkým alebo v sebazbožňujúcom egocentrizme, ktorý v druhých vidí iba prostriedok na dosiahnutie vlastných cieľov. Je to zásadné zlyhanie, ktoré deformuje jednotlivé rozhodnutia. Ani v takomto prípade však nemáme právo súdiť, pretože nevieme, či ide o negatívny vývin v tomto štádiu alebo o dôsledok utláčania a iných negatívnych skúseností v predchádzajúcom štádiu, ktoré vyúsťujú do generalizovaného protestného postoja. (L. Lencz a kol., 2002)

Dospievajúci teda hľadá odpoveď na otázky „kto som“, „aký je zmysel môjho života“, „ako sa na mňa pozerajú ostatní“. Vnútorné problémy dospievajúcich sa sústreďujú na to „ako ma vidia ostatní v porovnaní s tým, čo sám o sebe cítim“. Hľadanie identity je celoživotným hľadaním, na ktoré je intenzívnejšie sústredený mladý človek v adolescentnom období, ale ktoré sa z času na čas objavuje i v dospelosti. Erikson zdôrazňuje, že úsilie uvedomiť si vlastný zmysel a zmysel sveta je zdravý a životaschopný proces, posilňujúci osobnosť. (Glasová, 1995)

Je výhodné, ak je pre mladého človeka základným sociálnym priestorom, v ktorom si môže budovať vlastnú identitu, jeho školská trieda. V nej trávi spolu so svojimi rovesníkmi významnú časť svojho života v tomto vývinovom období.

IV. Druhy sociálnych skupín

Podľa počtu členov, resp. veľkosti skupiny rozlišujeme skupiny:

malé	stredné	veľké
2 – 12 členov	13 – 45 členov	45 a viac členov
Členovia komunikujú „tvárou v tvár“, resp. „každý s každým“	Prevažuje komunikácia „vedúci skupiny s každým“, členovia sa navzájom poznajú	Medzi členmi skupiny neexistuje kontakt „zoči-voči“
Rodina, rovesnícke skupiny, záujmové krúžky, chuligánska partia	Podniky, organizácie, spolky, školská trieda	Národy, politické, náboženské a spoločenské organizácie

V literatúre možno nájsť aj iné údaje o počte členov v jednotlivých kategóriách skupín. Počty, ktoré uvádzame odvodzujeme od praktických skúseností, získaných v našej poradenskej a psychoterapeutickej práci so skupinami detí s poruchami správania.

Malé skupiny predstavujú najbližšie, primárne sociálne prostredie, v ktorom prebieha socializačný proces. Členovia malej skupiny sú spojení trvalejšími citovými zväzkami, existujú medzi nimi spravidla pozitívne citové vzťahy. Vytvárajú si normy spolunažívania, záväzné pre všetkých členov skupiny a spoločný systém hodnôt.

Členov veľkých skupín spájajú spravidla spoločné normy, názory, podobnosť záujmov, spoločný pôvod, pobyt a pod. Vo veľkej skupine sa vytvára celý systém názorov, postojov, predpisov a úkonov, ktorý natrvalo reprezentuje danú skupinu. Jednota názorov sa tu zvyčajne vytvára v podobe tzv. verejnej mienky. Veľké skupiny majú dlhšie trvanie ako malé, majú pevnú a rozvetvenú organizáciu a veľmi často i bohaté tradície. Pre veľkú skupinu sú príznačné aj vonkajšie formy príslušnosti k skupine (rovnošaty, odznaky, symboly, zvyky, rituály). U ich príslušníkov postupne vzniká tzv. kolektívne vedomie, ktoré ovplyvňuje ich konanie.

Niektorí odborníci hovoria len o veľkých a malých skupinách konštatujúc, že medzi nimi je plynulý prechod. Znamená to, že jednotlivé charakteristiky malých skupín sa premiešavajú s charakteristikami skupín veľkých. Toto považujeme za hlavnú charakteristiku skupín stredných a ako si čitateľ určite všimol, zaraďujeme sem aj školskú triedu.

Podľa charakteru vzniku a spôsobu komunikácie rozlišujeme skupiny:

formálne	neformálne
Štruktúra vzťahov je daná pevnými pravidlami (napr. vojenská jednotka alebo oddelenie na nejakom úrade). Náplň a činnosti jednotlivých funkcií v skupine je presne popísaná.	Štruktúra vzťahov utvára prirodzenou cestou podľa toho aké pozície nadobúdajú jednotliví členovia v dôsledku svojich vlastností, autority, popularity a aj podľa dôsledkov svojej činnosti .
Majú odosobnený charakter, sú súčasťou spoločenských organizácií, a tým aj nositeľmi ich cieľov. Sú účelové a majú určité vecné úlohy s určitou organizačnou štruktúrou.	Neformálne skupiny uspokojujú psychické a sociálne potreby svojich členov, uplatňujú sa v nich predovšetkým osobné ciele. Vznikajú spravidla spontánne, nie sú vedome organizované „zhora“.

Treba dodať, že aj vo vnútri formálnej skupiny sa môžu medzi jednotlivými členmi skupiny vytvoriť aj neformálne vzťahy. Hranice medzi formálnou a neformálnou skupinou nie sú teda celkom striktné. Aj neformálne skupiny môžu obsahovať v určitej miere aj formálne prvky – určitú organizačnú štruktúru.

Podľa príslušnosti jednotlivca ku skupine rozlišujeme členské referenčné skupiny.

Členské skupiny sú tie, do ktorých jednotlivec skutočne patrí.

Referenčné skupiny sú tie, do ktorých jednotlivec môže, ale nemusí patriť, ale do ktorých by patriť chcel. Referenčné skupiny slúžia ako kritérium nášho vlastného správania. Referenčnou skupinou pre mladého herca môže byť napríklad herecký súbor Národného divadla. Referenčné skupiny plnia normatívnu funkciu. Normatívna funkcia znamená, že jednotlivec preberá od skupiny kritériá správania zo skupinových noriem. Snaží sa správať tak ako členovia referenčnej skupiny, osvojiť si ich postoje a návyky.

Rozlišujeme ďalej *referenčné skupiny pozitívne a negatívne*.

Pozitívne referenčné skupiny sú tie, do ktorých by jednotlivec rád patril a správal sa ako ich člen. Negatívne referenčné skupiny sú tie, do ktorých by jednotlivec nechcel patriť, a od ktorých sa svojimi názormi, postojmi a správaním dištancuje.

Školská trieda ako sociálna skupina

Školská trieda teda na svojom začiatku (najčastejšie každoročne v septembri ako skupina prváčikov v základnej škole) vzniká „zhora“ ako formálna skupina, pričom v priebehu svojej histórie môže získavať a nadobúdať aj mnohé znaky skupiny neformálnej. Z hľadiska veľkosti je skupinou strednou. Netreba diskutovať o tom, že je dobré a výhodné nielen pre žiakov samotných, ale i pre pedagógov, ak je školská trieda pre všetkých svojich členov referenčnou skupinou s pozitívnym znamienkom.

V. Čo je skupinová dynamika

Pojem „skupinová dynamika“ zaviedol do sociálnej psychológie Kurt Lewin, ktorý už v roku 1945 zakladá *Research Center for Group Dynamics (Výskumné centrum pre skupinovú dynamiku)*. Skupinovú dynamiku chápal ako teoretickú analýzu a experimentálne štúdium problémov zmien skupinového života. Je treba pripomenúť, že Lewin začal písať o skupinovej dynamike v čase, keď samotní psychológovia odmietali existenciu alebo realitu skupiny. Len jednotlivci boli reálni a rozprávanie o skupinovej atmosfére, skupinových cieľoch bolo považované za nevedecké a mystické (Výrost, Slaměník, 1997).

Lewin so svojimi spolupracovníkmi otvoril pod týmto názvom výskumný program v oblasti malých skupín. Skúmal najmä organizáciu skupinového života vo vzťahu k výkonnosti skupiny, ďalej problémy vodcovstva a štruktúry skupín a otázky skupinových konfliktov. Tento program inšpiroval a postupne prakticky prerástol do mohutného a vnútorne ďalej bohato diferencovaného hnutia tréningových skupín a s nimi súvisiaci systematický výskum "psychológie správania malých skupín".

Známy český psychológ a psychoterapeut Stanislav Kratochvíl (1978) zastáva názor, že skupinovú dynamiku utvára rad skupinových elementov: ciele a normy skupiny, vodcovstvo a štruktúru skupiny, jej identita, interakčné a komunikačné procesy v skupine, kohézia a tenzia, projekcia minulých skúseností a vzťahov do aktuálnych sociálnych interakcií, skupinová atmosféra a jej prežívanie členmi skupiny, pozície a role v skupine, tvorba podskupín a vývin skupiny v čase alebo fázy skupinového vývinu. Jednotlivé prvky skupinovej dynamiky sú navzájom všetky úzko späté a spolupôsobia v neustálej interakcii.

Kožnar (1985) upozorňuje na to, že skupinová dynamika vzniká a utvára sa spolu so vznikom a zahájením práce skupiny a je v istom slova zmysle charakteristikou akejkoľvek skupiny. Skupinová dynamika je existencii skupiny imanentná. Sú preto nesprávne všetky

vyjadrenia, ktoré občas počuť, a ktoré konštatujú, že napríklad psychoterapeutická alebo výcviková skupina „nemá dynamiku“, čím sa, zrejme, chce povedať, že skupina nemá žiaducu dynamiku v zmysle potrebného napätia a kohézie, prípadne vývoja žiadúcich skupinových noriem a cieľov, skupinových vzťahov, optimálneho vývoja celej skupiny a podobne. Skupina – a teda i každá školská trieda - má svoju dynamiku vždy, bez nej by nebola skupinou. Inou otázkou je, či je dynamika skupiny reflektovaná, dostatočne známa, respektíve cieľavedome využívaná.

VI. Prvky skupinovej dynamiky

Skupinovú dynamiku utvára rad skupinových prvkov:

- ciele a normy skupiny
- vodcovstvo v skupine a štruktúra skupiny
- identita skupiny
- interakčné a komunikačné procesy v skupine
- súdržnosť a napätie v skupine
- prenášanie minulých skúseností a vzťahov do aktuálnych interakcií v skupine
- skupinová atmosféra a jej prežívanie členmi skupiny
- pozície a roly jednotlivých členov v skupine
- tvorba podskupín
- vývoj skupiny v čase alebo fázy skupinového vývoja

Jednotlivé prvky skupinovej dynamiky sú navzájom úzko prepojené a spolupôsobia v neustálej interakcii. Ich členenie je umelé, neostré, no potrebné z didaktických dôvodov prehľadnosti.

Aplikujúc tieto princípy na školské prostredie považujeme za potrebné podčiarknuť, že skupinová dynamika v školskej triede začína fungovať prakticky od prvej chvíle, kedy žiaci, ktorí boli do nej zaradení zasadnú prvýkrát do lavíc. Za predpokladu, že učiteľ nielen teoreticky pozná jej základné prvky a zákonitosti ale ich popri svojom základnom poslaní – učiť a naučiť – aj dokáže prakticky rozpoznať a primerane identifikovať, otvárajú sa mu nové obzory jeho pedagogicko-psychologického pôsobenia.

VII. Štruktúra skupiny a jej identita

Štruktúra alebo stavba skupiny je tvorená diferencovaným systémom pozícií a rolí jej členov v skupine. Štruktúra väčšiny skupín je hierarchická, lebo pozície v rámci skupiny sú zoradené smerom hore podľa statusu a moci .

Štruktúra je teda daná vzťahmi medzi členmi skupiny a má dve hranice: vonkajšiu a vnútornú. Vonkajšia hranica oddeľuje skupinu od ostatných jedincov a do istej miery aj od okolitých vplyvov. Čím je skupina súdržnejšia, tým silnejšou sa stáva jej vonkajšia hranica. Vnútornú hranicu skupiny tvorí formálne a neformálne zloženie skupiny samotnej.

Formálna štruktúra skupiny

Vnútorné skupinové hranice oddeľujú oficiálne vedenie skupiny od jej ostatných členov. Sú teda tým, čo je iným termínom vymedzené ako formálna štruktúra skupiny. Jedinci plnia určité úlohy, zaujímajú pozície v hierarchii skupiny a snažia sa naplňať to, čo od nich skupina očakáva.

Neformálna štruktúra skupiny

Neformálna štruktúra skupiny je daná individuálnymi preferenciami jej členov - to znamená dimenziami sympatie, antipatie a indiferencie. Podlieha postupne zmenám v súvislosti s dňom v skupine. Často sa nestotožňuje s formálnou štruktúrou skupiny a tento nesúlad môže byť zdrojom vnútorných skupinových konfliktov.

Ak teda triedny učiteľ na začiatku školského roka určí alebo vyberie za predsedu triedy žiaka, ktorého spolužiaci za svojho formálneho vodcu považovať nikdy nebudú, skomplikoval situáciu nielen sebe ale i žiakom v triede, pretože veľmi pravdepodobne v nej zo sociálnopsychologického hľadiska začnú fungovať najmenej dvaja vodcovia – jeden dosadený „zhora“ a druhý, ktorého za vodcu pokladá väčšina spolužiakov.

Utváranie skupinových štruktúr

Skupinové štruktúry sa formujú súčasne so skupinou a diferencujú sa jej ďalším vývinom. Podnety pre vznik skupiny môžu byť rôzne a každá skupina prechádza určitým charakteristickým vývinom. Z hľadiska dynamiky musí skupina existovať určitý čas, musí mať určité ciele a určitú štruktúru.

Schindler popisuje utváranie skupiny ako proces postupujúci od jednoduchého zoskupenia osôb bez vzájomných kontaktov, cez štádium "predskupinové" so spoločenskými vzťahmi bez vnútornej štruktúry, až k štádiu "skupinovému", v ktorom má už skupina

vytvorenú hierarchickú štruktúru, ktorá členov spája s nadindividuálnou mocou a zabezpečuje jej koordinovanú aktivitu.

Identita skupiny

Efektívny vývoj akejkoľvek skupiny vyžaduje, aby jej členovia o nej vzájomne zdieľali určité spoločné predstavy. Tieto predstavy sa postupne zladujú a tak sa vytvárajú podmienky pre vznik skupinovej identity. Identitu skupiny potom možno charakterizovať:

- umiestnením skupiny v priestore a čase
- očakávaniami členov skupiny, ktoré je podmienené ich minulosťou
- symbolmi, ktoré vyjadrujú spoločnú charakteristiku skupiny
- členstvom v skupine, t. j. charakteristikami osôb, ktoré sú do skupiny zapojené a charakteristikami osôb, ktoré sú z účasti v skupine vylúčené.

VIII. Ciele a normy skupiny

Ciele môžeme charakterizovať ako skupinové vtedy, keď sú prijaté väčšinou členov skupiny. Skupiny bez jasne formulovaných cieľov nemôžu organizovať zmysluplný program aktivít a členovia v nich nebudú spokojní. Ciele je možné vlastne považovať za aspiračnú úroveň skupiny.

Ak sa v skupine nedeje prakticky nič pre dosiahnutie jej cieľa, stáva sa samotná jej existencia problematická, frekvencia vzájomných interakcií klesá, členovia sa začínajú zameriavať na mimoskupinové záujmy a skupina sa môže rozpadnúť.

Skupinová konformita

Pre dosahovanie skupinových cieľov a im zodpovedajúcich skupinových noriem je dôležitý sociálny jav konformity. Konformita jedinca vzhľadom k cieľom a normám skupiny, a naopak miera jeho slobody v skupine úzko súvisí s otázkou štruktúrovanosti skupiny. Tak prílišná ako i nedostatočná štruktúrovanosť skupiny obmedzujú individuálnu slobodu. Rozlišujeme konformitu pravú, ak sú skupinové normy zvnútornené a konformitu nepravú, ak je prispôbené len vonkajšie správanie bez zmeny vnútorného presvedčenia. Skupinová konformita je pre skupinu predpokladom jej existencie a realizáciou skupinových cieľov.

Normy skupiny

Normy v skupine predstavujú súbor nepísaných pravidiel a zásad, čo je správne a nesprávne, žiaduce a nežiaduce. Vymedzujú povinnosti a práva členov skupiny, prípustné a neprípustné spôsoby správania a definujú tak akceptovateľné správanie v skupine, prípadne

i mimo ňu. Sú vlastne systémom požiadaviek, kladených na členov skupiny, ktoré vyjadrujú, čo sa od nich očakáva v určitých situáciách. Normy sú pre členov skupiny záväzné a ich dodržiavanie je sankcionované sociálnou odozvou. Odmeňovaní sú tí, ktorí normy dodržiajú.

Jedinec, ktorý odmieta akceptovať skupinové normy sa dostáva do pozície devianta a ak sa neprispôbi, skupina sa proti nemu zjednotí a často ho zo svojho stredu vylúči.

Vzťah k normám súvisí s atraktívnosťou skupiny: čím je skupina pre svojich členov príťažlivejšia, tým skôr sú jej normy prijaté a zvnútornené. A ďalej: čím sú skupiny jednotnejšie a kompaktnjšie s vysokým stupňom súdržnosti, tým silnejší tlak vyvíjajú na jednotlivca v zmysle dodržiavania noriem.

IX. Komunikácia a interakcia v skupine

Komunikácia je považovaná za základ medziľudského styku a je chápaná ako vzájomná výmena informácií medzi ľuďmi, uskutočňovaná predovšetkým prostredníctvom používania konvenčných symbolov.

Užšie chápanie komunikácie ju definuje ako špecifickú formu ľudského styku, ktorá pozostáva v oznamovaní významov v sociálnom správaní a v sociálnych vzťahoch ľudí. Za primárnu funkciu sociálnej komunikácie sa potom pokladá možnosť vzájomného pochopenia a porozumenia.

Potenciálnou komunikáciou je všetko to, čo je možné v skupine pozorovať, ako napr. prejavy verbálne i neverbálne, slová a vyjadrenia, artikulované myšlienky, pocity, dojmy, úmysly a podobne.

Komunikačná sieť

Kanály komunikácie medzi členmi skupiny vytvárajú tzv. komunikačnú sieť, ktorá úzko súvisí so štruktúrou skupiny a spoluutvára ju. Pravdepodobnosť vynorenia sa neformálneho vodcu v skupine vzrastá úmerne tomu, aké má kto ústredné postavenie v komunikačnej sieti. Tá môže byť kružnicová, hviezdicová alebo všestranná. V hviezdicovej sieti je jedna pozícia centrálna a je v nej menej spojení ako v sieťach ostatných.

Viackanálová sieť komunikácie je vlastne sieť, v ktorej sú otvorené všetky možné spojenia, každý komunikuje s každým. Je umožnené odovzdávanie a prijímanie veľkého množstva informácií, ich kontrolovanie, vysvetľovanie a overovanie.

Existuje tendencia zameriavať v skupine komunikáciu prevažne k jednotlivcom s vyšším statusom, ktorí sú viac akceptovaní a je pre nich teda ľahšie hovoriť. Avšak na druhej strane osoby, ktoré získajú vyšší status, prejavujú tendenciu neprehrádzať o sebe poznatky,

ktoré by odhaľovali ich slabosť a zraniteľnosť. To môže narúšať úroveň skupinovej komunikácie. Znalosť špecifik komunikácie, ktoré pôsobia na vývin skupiny, jej štruktúry a celkovej dynamiky tlmivo, je užitočná a vytvára možnosť predchádzať ich nežiadúcim účinkom.

X. Pozície a roly v skupine

Pozícia jednotlivca v skupine je jeho miesto v systéme skupinových funkcií. Určuje jeho skupinový status, spoločenskú hodnotu a prestíž. Rola jednotlivca mu predpisuje správanie, ktoré sa od ľudí v jeho pozícii očakáva v štandardných situáciách. Realizácia sociálnych rolí umožňuje fungovanie spoločnosti, skupín a sociálnych interakcií. V sociálnych rolách človek chápe, čo sa od neho očakáva a čo má sám očakávať od ostatných. Sociálne roly tak slúžia skupinovej integrácii individua a systém rolí vyjadruje spoločnosť človeka. Roly sú jedincom pridelované konkrétnymi skupinami. Rôzne roly v skupine sú navzájom závislé, nemôžu existovať bez vzťahu k ostatným.

Sociometrické vymedzenie skupinových rolí podľa Morena

Sociometricky sa jasne vymedzujú tri najvýznamnejšie skupinové roly:

- *vodca skupiny (väčšinou neformálny)*
 - ide o osobu, ktorá skupinu najviac ovplyvňuje, pričom si to ani nemusí plne uvedomovať; ide o rolu, ktorá je sociometricky charakterizovaná najmä z hľadiska mocenskej pozície a s ňou súvisiacou prestížou
- *rola hviezdy*
 - táto rola je vlastne „vodcom“ z hľadiska obľuby a sociálnej príťažlivosti; pritom osoba v tejto roli býva v skupinách často iná, než osoba v roli neformálneho vedúceho; ako hviezdy bývajú volené osoby spoločenské, veselé, zábavné, nekonfliktové a srdečné.
- *rola čiernej ovce*
 - býva ňou člen skupiny pre ostatných nepríťažlivý, ľahostajný a nesympatický; skupinou je odmietaný a stojí prakticky mimo skupinu, na periférii jej záujmu.

Schéma skupinových rolí podľa Schindlera

Schindler popísal štyri pravidelne sa vyskytujúce roly a nazval ich alfa, beta, gama a omega.

- **α** - neformálny vodca v skupine, ktorý najviac ovplyvňuje to, čo sa v skupine deje; je skupinou akceptovaný, imponuje ostatným členom skupiny svojím vodcovským správaním a svojimi osobnostnými kvalitami
- **β** - členovia skupiny, ktorí majú špeciálne znalosti a schopnosti, užitočné pre skupinovú činnosť; ich stanoviská bývajú triezve, vecné a racionálne, takže skupina sa k takýmto členom vzťahuje ako k znalcom a expertom
- **γ** - najmenej nápadní členovia skupiny, ktorí sú prevažne pasívni a skôr prispôsobiví. Príliš sa neprejavujú a majú výraznú tendenciu identifikovať sa s alfou skupiny
- **ω** - do roly omegy sa dostáva ten člen skupiny, ktorý sa dostatočne neidentifikuje so skupinovými cieľmi, vymyká sa z rámca skupiny svojimi zvláštnosťami, prípadne nižšími schopnosťami a zručnosťami, na ktorých skupina stavia svoj program

V literatúre bývajú uvedené aj iné klasifikácie a označenia rolí ako napríklad trpiteľ, miláčik, šašo, opozičník, strážca demokracie a podobne.

Je zrejmé, že príslušná rola jedinca v skupine nie je záležitosťou náhodnosti ani jeho celkom ľubovoľného výberu, ale je skôr výsledkom niekoľkých vplyvov. Medzi najdôležitejšie patrí:

- minulé a súčasná skupinová skúsenosť človeka a teda to, aké očakávania má od seba samého i od ostatných pri vstupe do skupiny každý jej člen
- osobnostné faktory a to tak zjavné behaviorálne charakteristiky (jeho správanie navonok) ako aj mnohé skryté osobnostné rysy (napr. agresivita, pasivita, dominancia, závislosť, maskulinita); významné sú ďalej komunikačné schopnosti a zručnosti, stupeň kooperatívneho správania, celková adjustovanosť osobnosti, ale aj inteligencia, miera extroverzie či introverzie a schopnosť introspekcie
- jednotlivé prvky skupinovej dynamiky: jej zloženie, homogenita, resp. heterogenita, skupinové ciele a normy, fázy skupinového vývinu a atmosféra v skupine.

XI. Skupinová kohézia a skupinová tenzia

Pod skupinovou kohéziou rozumieme prežívanie pocitov vzájomnej solidarity, teda toho do akej miery členovia skupiny prežívajú skutočnosť, že patria k sebe. Súdržnosť skupiny je daná súhrnom jednotlivých úrovní príťažlivosti skupiny pre každého jej člena, pričom niektorí členovia skupiny majú v rámci skupiny pocit súdržnosti vyšší, než iní členovia. To ako prežíva člen skupiny jej kohéziu je dané predovšetkým stupňom jeho prijatia za člena skupiny a stupňom toho ako sa cíti nablízku ostatným príslušníkom skupiny. Čím je skupina kohezívnejšia, tým viac inklinuje k odmietaniu tých, ktorí sa odchyľujú od jej noriem.

Opakom skupinovej kohézie je skupinová tenzia (napätie), ktorá je vyvolávaná už tým, že pri uspokojovaní osobných potrieb musí brať každý člen skupiny ohľad na potreby iných, musí akceptovať odlišné názory a postoje, musí sa prispôsobovať ostatným v skupine a musí tak obmedziť či modifikovať niektoré svoje potreby. V dôsledku toho sa objavujú medzi členmi skupiny antipatia, súperivosť, pocity zlosti, nepriateľstva a agresivita. Vznikajú konflikty medzi jednotlivými členmi skupiny, prípadne medzi vznikajúcimi podskupinami.

XII. Skupinová atmosféra

Skupinová atmosféra je dôležitou charakteristikou skupiny, poukazuje na akúsi prevládajúcu náladu v skupine, na emocionálne ovzdušie, klímu skupiny. Je nesporné, že najpodstatnejšími prvkami, ktoré utvárajú skupinovú atmosféru, sú vedenie skupiny, kohézie a tenzie v skupine. Vplyv na atmosféru skupiny má tiež zloženie skupiny a všetky ďalšie prvky skupinovej dynamiky, ako napríklad vývinová fáza skupiny, ciele a normy skupiny, skupinové roly, interakcia, takže atmosféra skupiny je s celou skupinovou dynamikou úzko spojená a spoluutvára ju.

To, aká je prevládajúca atmosféra terapeutickej, prípadne výcvikovej skupiny, záleží do veľkej miery na vzťahu medzi kohéziou a tenziou v skupine. Skupinová atmosféra je ovplyvňovaná pôsobením integračných a dezintegračných síl v skupine, ktoré sa odrážajú práve v úrovni skupinovej kohézie a tenzie.

Integrujúcimi silami sú napríklad akceptovanie skupinových cieľov a noriem, vzájomná znalosť a dôvera členov skupiny a podobne, zatiaľ čo dezintegrojúcimi silami sú skryté alebo zjavné konflikty, nespokojnosť, strata dôvery v skupinu a pod. Kratochvíl v psychoterapeuticky zameraných doporučuje udržiavať dynamickú rovnováhu medzi kohéziou a tenziou.

XIII. Tvorba podskupín

Tendencia skupiny k jej štiepeniu do menších podskupín je zákonitá a tvorí významný prvok skupinovej dynamiky. Čím je skupina väčšia, tým je tendencia k utváraniu podskupín silnejšia a zreteľnejšia. Do podskupín sa spravidla spájajú tí, ktorí sú si v niečom blízki a sympatickí, pričom môžu vytvárať podskupinu aj ako výraz opozície voči jej vedeniu, voči skupinovému cieľom, prípadne voči už inej fungujúcej podskupine.

XIV. Fázy skupinového vývinu

Každá skupina prechádza určitým charakteristickým vývinom. Priebeh a vývin skupín je samozrejme rôzny tak ako sa od seba líšia jednotlivé skupiny. Napriek tomu možno vymedziť isté podobnosti, najmä vo vývoji skupín uzavretých alebo aspoň polootvorených, t.j. takých, ktoré podstatne nemenia svoje zloženie. V literatúre sa uvádza doslova nepreberné množstvo klasifikácií fáz skupinového vývinu. Podmienkam školskej triedy sa najviac približuje Hansenova klasifikácia. Hansen vymedzuje päť základných fáz skupinového vývinu:

I. zahájenie skupiny	Je plné obáv, neistôt a závislosti na vedúcom. Správanie zúčastnených sa riadi obvyklým sociálnym krédom pre správanie sa voči cudzím ľuďom, je plné opatrnosti, zdvorilosti a preferujú sa racionálne diskusie. Jedinci sa väčšinou zapájajú do skupinových procesov takým spôsobom, aby získali čo najpriaznivejšie odozvy a reakcie.
II. obdobie konfliktu	Je plné nespokojnosti a negatívnych reakcií na situácie a seba navzájom. Vedúci skupiny naplní počiatočné vysoké očakávania, skupinu tým frustruje a provokuje jej agresivitu. Účastníci spoznávajú, že u vedúceho nemôžu byť všetci rovnako obľúbení a to je pre nich spočiatku zraňujúce. Všeobecne zvýšená úzkosť má svoj pôvod v strachu, že bude druhými odsudzovaný a ďalej v tom, že ešte nie sú vytvorené ciele, metódy a normy žiadúceho správania a v zreteľnej absencii skupinovej jednoty.
III. fáza súdržnosti	Začína dominovať vzájomná senzitivita, spolupráca, dôvernosť a identifikácia s vedúcim a so skupinou. Skupinové ciele sú všeobecne akceptované.
IV. produktívna fáza	Prevláda úsilie o dosiahnutie jednak skupinových cieľov, ale tiež o dosiahnutie cieľov individuálnych, ktoré však nie sú so skupinovými v rozpore. Kohézia je vysoká, avšak na realistickej úrovni. Skupina už nie je natoľko závislá na vedúcom, dochádza k internalizácii nových hodnôt a nových foriem správania.

V. ukončenie skupiny	Členovia skupiny sú schopní zovšeobecniť svoje postoje a behaviorálne zisky aj mimo skupinu. Je prirodzené, že ukončenie skupiny a následná separácia členov vyvoláva vzhľadom k vytvoreniu osobných vzťahov prinajmenšom zmiešané pocity.
-----------------------------	--

XV. Skupinová dynamika v školskej triede

Už sme spomínali, že v každej malej i strednej skupine (a teda aj v skupine žiakov, patriacich do jednej školskej triedy) vzniká od samého začiatku skupinová dynamika.

Každá školská trieda ako skupina má teda svoju skupinovú dynamiku a mávajú ju aj podskupiny, ktoré sa z triedy môžu na istý čas vydeľovať, napr. skupina žiakov navštevujúcich etickú výchovu.

Skupinovú dynamiku od prvej až po poslednú hodinu možno:

1. nevnímať, ak sa učiteľ vo výchovno-vyučovacom procese sústreďuje predovšetkým na naplnenie učebného obsahu jednotlivých hodín. Deje sa tak veľmi často, pretože adepti pedagogiky v rámci svojej pregraduálnej, či postgraduálnej prípravy nemali možnosť praktickej skúseností s prežívaním a poznávaním fenoménov skupinovej dynamiky vo vlastnej výcvikovej skupine. V takomto prípade hrozí nebezpečie, že isté, zo sociálno-psychologického hľadiska zákonite sa vyskytujúce fenomény skupinovej dynamiky budú interpretované len v pedagogickej rovine, čím môže dôjsť k psychologickéj traumatizácii žiaka. (Môže sa napríklad stať, že žiakova opozícia voči učiteľovi, ktorá môže vyplývať z roly, ktorú tento žiak zastáva v skupine, bude posudzovaná ako jeho neposlušnosť).
2. vnímať, ak má učiteľ buď prirodzenú, alebo v pregraduálnej či postgraduálnej príprave získanú schopnosť porozumieť javom skupinovej dynamiky v školskej triede. V takom prípade ak má profesionálnu odvahu, má možnosť modifikovať svoje konkrétne, najmä výchovné intervencie tak, aby predovšetkým minimalizoval riziká psychologickéj traumatizácie žiakov.
3. využívať, ak učiteľ v postgraduálnej príprave absolvoval aspoň jej časť ako sociálno-psychologický tréning, špecificky zameraný na podmienky školy a školskej triedy. V takom prípade môže okrem nevyhnutného napĺňania didaktických a výchovných cieľov vyučovania ašpirovať aj na využívanie skupinovej dynamiky na optimalizáciu sociálno-psychologických kompetencií najmä u tých žiakov, u ktorých sa javí z akýchkoľvek príčin nedostatočná. A v tomto poslednom prípade sa otvárajú široké

možnosti pre individuálne špecificky ciele preventívne pôsobenie na žiakov, ktorí sú zvýšene ohrozovaní napr. drogovou epidémiou. Sú to totiž práve žiaci nedostatočne osobnostne integrovaní, s čím ruka v ruke prichádza aj ich spomínaná nedostatočná sociálno-psychologická kompetencia.

V oblasti praktického a vedomého využívania a usmerňovania procesov skupinovej dynamiky v školskej triede zo strany profesionálne kompetentných učiteľov vidíme významné rezervy pre zvyšovanie efektivity najmä výchovnej zložky pedagogického procesu.

Považujeme za svoju profesionálnu povinnosť upozorniť, že praktickú odbornosť vo využívaní skupinovej dynamiky nemožno získať automaticky absolvovaním niekoľkých sedení pod vedením často suverénne sa tváriacich odborníkov z rôznych súkromných vzdelávacích, či výcvikových agentúr.

LITERATÚRA:

- Glasová, M.: Vybrané kapitoly z vývinovej psychológie. In: Vybrané kapitoly zo psychológie (pre učiteľov etickej výchovy), Metodické centrum Bratislava, 1995
- Hartl, P., Hartlová.: Psychologický slovník, Portál, Praha, 2000
- Hayesová, N.: Základy sociální psychologie, Portál, Praha, 1998
- Kožnar, J.: Skupinová dynamika. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Metodický materiál. Bratislava 1985
- Kratochvíl, S.: Skupinová psychoterapie neuros. Praha, Avicenum 1978
- Lencz, L. a kol.: Metodický materiál II k predmetu etická výchova, Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava, 2002
- Matula, Š., Kopányiová, A.: Sociálno-psychologická dimenzia etickej výchovy. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
- Páleník, L.: Vybrané kapitoly zo sociálnej psychológie. In: Vybrané kapitoly zo psychológie (pre učiteľov etickej výchovy), Metodické centrum Bratislava, 1995
- Výrost, J., Slaměnik, I.: Sociální psychologie – sociální psychologie. Praha, ISV 1997

OBSAH

- I. Podnety sociálnej psychológie pre skvalitnenie výchovnej práce učiteľov
- II. Čo je sociálna skupina
- III. Vývin psychosociálnej identity mladého človeka
- IV. Druhy sociálnych skupín
 - *Školská trieda ako sociálna skupina*
- V. Čo je skupinová dynamika
- VI. Prvky skupinovej dynamiky
- VII. Štruktúra skupiny a jej identita
 - *Formálna štruktúra skupiny*
 - *Utváranie skupinových štruktúr*
 - *Identita skupiny*
- VIII. Ciele a normy skupiny
 - *Skupinová konformita*
 - *Normy skupiny*
- IX. Komunikácia a interakcia v skupine
 - *Komunikačná sieť*
- X. Pozície a roly v skupine
 - *Sociometrické vymedzenie skupinových rolí podľa Morena*
 - *Schéma skupinových rolí podľa Schindlera*
- XI. Skupinová kohézia a skupinová tenzia
- XII. Skupinová atmosféra
- XIII. Tvorba podskupín
- XIV. Fázy skupinového vývinu
- XV. Skupinová dynamika v školskej triede